

SECTION 7. INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

DOI: 10.46299/ISG.2024.MONO.ECON.2.7.1

7.1 Досвід реалізації лідерства розвинених країн Азії для відбудови України

Після війни, будь-яка країна стикається з викликом відновлення свого соціально-економічного стану та інфраструктури. Цей процес вимагає не лише фінансових ресурсів, але й ефективного стратегічного планування та впровадження ефективних програм. Аналіз досвіду інших країн, які успішно здійснили відновлення після конфліктів, може стати корисним для відновлення України та її подальшого економічного зростання.

Досвід відбудови Японії має певні уроки, які Україні необхідно враховувати при післявоєнній відбудові, адже Японія доволі значно постраждала після другої світової війни. Країна втратила понад чверть свого національного багатства, а також близько 40% промислової інфраструктури зазнали руйнувань, а виробництво опустилося до рівня, якого Японія не бачила протягом півтора десятиліття [178, 180, 181].

Після другої світової війни Японія опинилася перед низкою серйозних економічних та соціальних викликів. Країна зіткнулася з нестачею продовольчих ресурсів, високими темпами інфляції та значним безробіттям. Для подолання цих проблем потрібно було вжити ефективні заходи. Тому було проведено реформи для подолання даних проблем, та відновлення економіки. Процес відновлення Японії після війни зазвичай розділяють на два ключові етапи. Перший пов'язаний з реформами, які були ініційовані та впроваджені союзними окупаційними силами.. Другий етап стосувався самостійного економічного розвитку Японії, що ґрунтувався на «плані Доджа», як створили так зване «японське економічне диво» у період 1950–1970 років [179]. Так, основними причинами які зуміли подолати післявоєнну розруху та створити «японське економічне чудо» були наступні рішення, які запроваджував уряд Японії:

- *Ліквідація дзайбацу.* Дзайбацу являли собою монополістичні об'єднання великих підприємств до яких було спеціальне привілейоване відношення. Набуття промислового контролю у руках дзайбацу гальмувало формування та зростання середнього класу в Японії. Ліквідація дзайбацу здійснювалася через продаж їх акцій населенню. [180]. Крім цього, було прийнято низку важливих антимонопольних законів. Розпад дзайбацу спричинив загострення конкуренції практично в усіх галузях промисловості, що ознаменувало початок стрімкого економічного зростання Японії.

- *реформація податкової системи.* У 1950 році в Японії було запроваджено оновлену податкову систему, яка концентрувалась на прямих податках, зокрема податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток. Ці прямі податки стали основними для японської податкової системи. До 1989 року Японія приділяла менше уваги непрямим податкам, наприклад податку на додану вартість [181]. А також було введено особливі податкові режими в містах які зазнали найбільших розрух після другої світової війни, таких як Хіросіма та Нагасакі.

- *технологічна модернізація.* У 1950–1971 роках Японія активно займалася технологічним переоснащенням і придбанням іноземних патентів та ліцензій. Японія отримала права на понад 15 тисяч зарубіжних патентів, з яких більше 60% були придбані в Сполучених Штатах. Хоча з другої половини 1970-х рр. Японія усе більше спиралася на власні науково-технічні розробки. Японія продовжувала залишатися найбільшим покупцем іноземних ліцензій, витрачаючи на це кошти, які в 2-3 рази перевищували аналогічні видатки інших країн [181]. З 1958 до 1973 року ВВП Японії збільшився в 6,5 рази, а обсяг промислового виробництва в 10 раз. Темп зростання японської економіки в той період був найвищим серед інших розвинутих країн, сягаючи близько 11% зростання на рік. Обсяг експорту зріс в цей час майже в 10 раз при різкій зміні його внутрішньої структури в бік важкої та обробної промисловості. Частка сільського господарства скоротилася з 18,7% до 5,9%, а частка промисловості зросла з 32,3% до 44,7%. Так у 80-х Японія мала репутацію виробника складної продукції із високою якістю [181]

Результатом успішності «японського економічного дива» є те, що зараз економіка Японії є однією з найпотужніших. Станом на лютий 2022 року Японія займала третє місце у світі за величиною ВВП [165].

Південна Корея також має цінний досвід післявоєнної відбудови у розквітаючу та розвинену країну, урахування якого буде корисно для України.

У 1910 році в Корею вторглися японські війська, проте після того як Японія програла у другій світовій, Корею поділили на дві частини. Північна частина перебувала під контролем СРСР, а південна під владою США. Після Корейської війни 1950-1953 років Південна Корея, яка й так мала слабкішу промислову базу, опинилася в розрусі. На початку повоєнного відновлення Південної Кореї уряд спробував впровадити політику імпортозаміщення, щоб зробити економіку більш самодостатньою [173]. Однак основну вигоду від політики імпортозаміщення отримали близькі до влади заможні бізнесмени, а не економіка країни в цілому. Відновлення Південної Кореї відбувалося повільно, не дивлячись на значну допомогу, яку надавали Сполучені Штати.

Після невдалих спроб імпортозаміщення в Південній Кореї відбулася зміна влади, і економіку переорієнтували на експортну модель розвитку. Корея отримала доступ до державних закупівель США в обмін на підтримку американських дій у В'єтнамі. [173, 174, 175, 177]. США стали ключовим ринком збуту і джерелом валюти для Кореї. Також завдяки цьому корейці отримали американські навички ведення бізнесу. Активне зростання почалося коли до влади прийшов Пак Чон Хі.

Пак Чон Хі разом із своєю військовою хунтою захопив владу 16 травня 1961 року. Він контролюватиме південно-корейську політику до 1979 року. Його перебування при владі загалом можна розділити на три етапи. Під час першого етапу, який тривав до 1963 року але під тиском Сполучених Штатів Пак Чон Хі дозволив провести президентські вибори в 1963 році, на яких йому вдалося з невеликим відривом перемогти свого суперника. Між 1963 і 1972 роками Пак Чон Хі керував Південною Кореєю через уряд, який формально був демократичним, але обмежував інакомислення та участь. Однак у 1972 році Пак

раптово вирішив відмовитися від демократичних інституцій, скасував конституцію Південної Кореї та оголосив про встановлення Юсіну – нової системи жорсткого, авторитарного правління [172]. У жовтні 1979 року Пака було вбито одним із його підлеглих.

У період здійснення політики Пака Чона Хі, тобто у 1960–1985 роках, зростання економіки у Південній Кореї було одним з найінтенсивніших у світі. За цей період рівень ВВП зріс у 256%. Так ВВП із 3,96 млрд. дол. США зріс до 101,3 млрд. дол. США (рис. 1). Внаслідок тих змін, які вводилися в 1962 році, Південна Корея з однієї з найбідніших у світі аграрних країн перетворилася на індустріальну країну, із високим темпом розвитку. Цей стрибок отримав назву: «економічне диво на річці Хан».

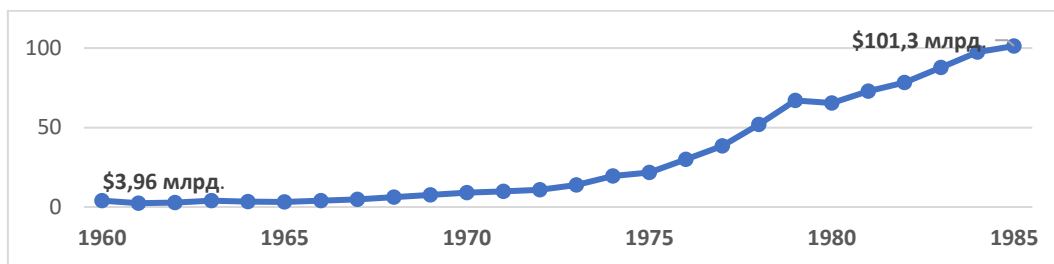

Рисунок 1. Динаміка зростання обсягу ВВП Південної Кореї протягом 1960-1985 років [165]

Основні рішення які приймав Пак Чон Хі для створення «економічного дива на річці Хан»:

- *ввів політику протекціонізму експортерів* (експортна орієнтованість високого технічної продукції);
- *запровадив п'ятирічні плани економічного розвитку* (дані плани мали значний ефект, так у період 1965–1985 рр. частка експорту хімічних та фармацевтичних речовин зросла з 0,2 % до 3,6%; відповідно електричних машин зросла із 0,3% до 7,2%; обладнання зросла із 0,9% до 5,7% [174];
- *сприяв створенню двох важливих інституцій*, а саме («Рада економічного планування», «Рада визначала базові показники ефективності економічної

політики». Дані інституції контролювали та регулювали успішність виконання політики Пака Чона Хі;

- *взяв під контроль корпоративні групи у Південній Кореї, якими в основному керують сім'ї, які здійснюють монопольний контроль над галузями.*

В наслідок даних реформ Корею називають країною успішного втручання уряду держави в економіку [176]. Сьогодні Південна Корея є високорозвиненою державою. Вона посідає дванадцяте місце в рейтингу економік світу; п'яте місце у світі за експортом високотехнологічної продукції поступаючись Німеччині, Китаю, США та Сінгапуру. Південна Корея є однією із країн «Великої двадцятки»; Корейські суднобудівні компанії контролюють 40% світових замовлень на будівництво морських суден. За легкістю ведення бізнесу країна посідає п'яте місце у світі. А у рейтингу Глобального індексу інновацій країна на 14-му місці, а її рівень безробіття становить 3,5% [176].

Однією із основних причин успіху корейського «економічного дива» це неймовірна працьовитість, так у корейців під час післявоєнного економічного зростання було 1–2 вихідні на місяць, та працювали по 10–12 годин в день. У 1990-х кількість вихідних становила вже 5 днів на місяць [176].

Інша азійська країна яка також є прикладом успішного управління видатним лідером є Сінгапур. Сінгапур це країна в Південно-Східній Азії з крихітною територією та повною відсутністю природних ресурсів. Сьогодні Сінгапур одна із самих розвиненіших країн світу, її ВВП на душу населення в 2022 становив 82800 доларів і вона посідала 9 місце в рейтингу країн за даним показником [165, с. 6, с. 8]. В Сінгапурі також один із найнижчих рівнів безробіття, у 2023 він становив 1,9% [166]. Хоча півстоліття років тому економіка Сінгапуру була у занепаді. Економічне зростання яке ще відоме як «Сінгапурське економічне диво» стало наслідком реформ, проведених Лі Куан Ю та його командою. Загалом результатом успішності прийнятих Лі Куаном Ю рішень можна побачити на різних показниках які характеризують розвиток тієї чи іншої держави (табл. 1).

Таблиця 1.

Показники розвитку Сінгапуру у 1961 та 2022 роках.

Показники	1961	2022
ВВП	704 млн. дол. США	466 млрд. дол США
ВВП на душу населення	449 дол.	82 807 дол.
Рівень безробіття	10%	1,9%
Індекс демократії	82 – 2007р.	69
Індекс свободи преси	144 – 2003р.	139
Індекс сприйняття корупції	3 – 1995р.	5

Основні рішення які приймав Лі Куан Ю для створення «Сінгапурського економічного дива»:

1. Ввів 4 офіційні мови для збереження політичної стабільності відносно інших держав. Це такі мови: англійська, китайська, малайська та тамільська. Но все ж більший нахил освітньої системи був на навчання саме англійської мови, яка допоможе об'єднати населення із різних народів. Так наприклад населення Сінгапуру у 1957 році складалося на 75% із китайців, на 14% із малайзійців та на 9% із індійців [163]. А також англійська мова допомогла веденню бізнесу у Сінгапурі а також значно полегшити діяльність іноземним інвесторам.

2. Зробив законодавство більш суворим, та значно посилив покарання за злочини, і особливо покарання за корупцію. Суворість законів проявляється у великих штрафах за злочини які не є кримінальними у країнах західного світу, так наприклад у Сінгапурі діє закон про штраф за реалізацію та поширення жувальної гумки у розмірі 5000 доларів [164]. Також існують покарання за такі проступки як не змивання туалетів після використання, засмічення та необережне ходіння вулицями [164]. Також Найкраще опише відношення до боротьби із корупцією цитата самого Лі Куана Ю: «Для перемоги над корупцією потрібно не шкодувати саджати у в'язницю друзів і родичів, що провинилися» [162]. Так, для боротьби із корупцією урядом у 1952 році було засновано спеціальний орган – Бюро з розслідування випадків корупції, із політичною автономією. Директор бюро підпорядковується лише прем'єр-міністру

Сінгапуру, і вплинути на рішення про розслідування має можливість лише він. Головна ідея антикорупційної політики Сінгапуру полягала в мінімізації умов, які дають можливість здійснювати корумповані дії та уникати покарання [169].

3. Надавав можливості, пільги та податкові знижки іноземним інвесторам а також створював імідж країни шляхом озеленення міста та створював необхідну інфраструктура для приваблення інвесторів, таку як банки, комерційні приміщення, нерухомість тощо. Лі Куан Ю поставив за мету перетворити місто на тропічний сад. Поступово, завдяки відповідним зусиллям, все місто почало перетворюватися на зелений оазис, що стало помітною відмінністю Сінгапуру від інших азійських країн [167].

4. Вкладання інвестицій у освіту громадян. Освіта завжди була сферою уваги з моменту здобуття ним незалежності в 1965 році. Акцент на освіті частково відображає фактичну нестачу природних ресурсів у Сінгапурі та потребу Сінгапуру розвивати свої людські ресурси та потенціал робочої сили в його постійних пошуках способу побудови економіки, заснованої на знаннях [167].

Сінгапуру вдалося за короткий проміжок часу пройти без значних потрясінь шлях до політичного, економічного та суспільного розвитку. Процес соціального та економічного розвитку країни сприяв становленню такої системи цінностей, яка у свою чергу є однією із обов'язкових умов розвинутого суспільства та сприяла становленню обізнаного населення. Проте, управлінську модель, яку застосовував Лі Куан Ю, називають м'яким авторитаризмом [167]. Його політика була заснована на контролі всіх сфер життя в Сінгапурі та політичним переслідуванням конкурентів його партії. Так наприклад Сінгапур за індексом свободи преси у 2023 році знаходився на 129 місці серед інших країн [168]. Громадяни мають справу з медіа-компанією монополістом, яка жорстко контролюється урядом. Але все ж, попри певні авторитарні обмеження які мали місце при управлі державою Лі Куаном Ю, реформи які він запровадив були ефективними та сприяли створенню «Сінгапурського економічного чуда»,

завдяки якому сьогодні він є однією із найбільш економічно розвинених країн, із високим рівнем доходом на душу населення, та легкістю ведення бізнесу.

Таким чином, пряме копіювання та запозичення досвіду країн «азійських тигрів» не є реалістичним та раціональним. Порівнювати Україну з Сінгапуром чи Південною Кореєю та переймати їхні методи контрпродуктивно, адже Україна істотно відрізняється від цих держави і має власний історичний шлях. Проте важливо проаналізувати та зробити висновки із тих рішень, які приймали лідери цих країн у складних ситуаціях для того щоб забезпечити найбільш ефективно післявоєнне відновлення та подальший розвиток України. Як зазначає сам Лі Куан Ю, що для того щоб країна досягла успіху на світовій арені, потрібно: «йти власним шляхом та ретельно враховувати конкретні історичні умови суспільства, його національні, релігійні, культурні особливості; забезпечувати гармонійне поєднання економічного прогресу з традиційними моральними та культурними цінностями; в пріоритеті має бути здоровий глузд, а не умоглядні теорії; прагматизм і творчі практики над ідеологічними концепціями» [162]. Практичні результати втілення подібного підходу в Сінгапурі, Гонконгу, Південній Кореї, Японії, та в Тайвані говорять самі за себе.

З досвіду розглянутих країн варто впроваджувати такі заходи, зокрема: посилювати заходи в сфері антимонопольної політики; запроваджувати прогресивну податкову систему; посилювати акцент на інноваційному розвитку України; реалізація політики меркантилізму в сфері зовнішньоекономічної діяльності України; забезпечувати взаємодію між бізнесом, державою та громадськістю; розвивати венчурний бізнес; інвестування коштів в людський капітал; формування максимальних умов розвитку ринкової економіки України.